

mirno, taktno in previdno. In to je prav! Bog ne daj, da bi se kdo izpozabil, kaj je, ter bi bil uzrok osebnih žaljenj in izgredov, kakoršne je n. pr. uprizoril goški eksmisijonar. Tudi v volilnem gibanju ne pozabimo, da smo omikani učitelji, ne pa fanatični agitatorji. Lepa beseda najde vedno lepo mesto.

Previdni in pozorni moramo pa vendar vedno in povsod biti, zakaj klerikalcem je treba strogo na prste gledati, ker o tem ni dvoma, da bodo pri volitvah sleparili, kolikor jim bo mogoče. Sleparili bodo na različne načine, zlasti pa z legitimacijami.

Zakon določa, da mora politična oblast vsakemu volilcu dostaviti glasovnico in legitimacijo. Ako kdo ni dobil glasovnice in legitimacije do dneva pred volitvijo, naj jo gre sam iskat. Veljavna je samo uradno izdana glasovnica, vsaka druga glasovnica je neveljavna. Ako je volilec svojo glasovnico izgubil, sme zahtevati drugo. Dobi jo pri tistem oblastvu, ki je izdalo prvo glasovnico, in pa na dan volitve pri volilnem komisarju. Legitimacije pa se ne izdajajo druge in mora torej vsak volilec dobro paziti, da svoje legitimacije ne izgubi.

Legitimacija ima dvojen namen: z njo se obvesti volilce, kdaj in kje se bo vršila volitev — (kar je jako važno za volilce na deželi, ker se bode več občin, ki nimajo po 500 prebivalcev, zložile in bodo skupaj imele eno volišče) — in ž njo izkaže volilec pred volilno komisijo, da ima res pravico voliti.

V peti kuriji so legitimacije prav nepotrebne, ker ima tam itak vsak državljan volilno pravico, in bi se sleparije dosti laglje preprečile, če bi se v svrhu agnosiranja volilcev sprejela generalija vsakega posameznika v imenik volilcev.

V kmetskih občinah pa so legitimacije potrebne, ker ima samo omejeno število davkoplacovalcev volilno pravico.

Mi čisto nič ne dvomimo, da bo klerikalna stranka skušala slepariti z legitimacijami, kar je prav lahko mogoče sosebnost tam, kjer bo imelo več občin, ki so druga od druge oddaljene in bodo imele skupaj eno samo volišče, kjer torej volilna komisija ne more vsakega

posameznega volilca poznati. Kdor se bo izkazal z legitimacijo, bo smel voliti, četudi ne bo imel volilne pravice, ako komisija slučajno ne bo videla, da dotičnik ni identičen z onim, čigar legitimacijo ima v rokah.

Klerikalci že oznanjajo po cerkvah, da bodo hodili popisovat glasovnice. To se bo dalo paralizirati, ker se bodo dobivale druge glasovnice, in bo torej kmet lahko po svojem prepričanju volil. A klerikalci bodo brez dvoma tudi pobirali legitimacije, ker si na ta način najlaglje pomagajo do zmage. Skušali bodo od nezanesljivih volilcev izvabiti legitimacije, da bi si ne mogli volitve vdeležiti, in da bodo s temi legitimacijami poslali zanesljive volilce voliti.

Sleparjenje pri volitvi je za tiste, ki imajo legitimacije v rokah, prava igrača. Kdor ima legitimacijo, tisti ve, da dotični volilec ne more voliti, lahko torej pošlje namesto njega drugega, in ker bodo volilne komisije v obče že posest legitimacije smatrale za dokaz identitete, bodo dotični nevolilci tudi lahko glasovali.

Pri nas se vsled krajevnih razmer z legitimacijami pač ne bode tako sleparilo, kakor n. pr. na Dunaju in v Trstu, kjer je vsled določbe volilnega zakona glede legitimacij mogoče, ustvariti na stotine volilcev, ki sploh nikdar eksistirali niso, ali že s tem se lahko naši stranki napravi silna škoda, če se nasprotnikom posreči nezanesljivim volilcem vzeti legitimacije. Ako jih nasprotniki že ne bodo porabili v to, da pošljejo nevolilce voliti, bo škoda vendar velika, ker izostanejo od volitve taki volilci, ki bi se dali pridobiti za naše kandidate.

Treba je torej legitimacijam posvetiti največjo pozornost in opozoriti volilce, naj jih na noben način ne izroče nasprotnikom, zakaj kdor se pri volitvi ne izkaže z legitimacijo, je ob volilno pravico.

Pred volitvami.

III.

Narodno-napredna stranka je torej proglasila za kandidata v V. skupini na Kranjskem gospoda Luko Jelenc, učitelja na I. mestni šoli v Ljubljani in predsednika „Zaveze avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev“.

Zavod se bode vzdrževal iz obresti skupne glavnice, iz dohodkov, ki jih bodo plačevali gojenci, in iz raznih dobrodelnih podpor. Domači reveži se bodo sprejemali brezplačno. V zavod, ki je v njem prostora za 50—70 otrok, se bodo sprejemali v prvi vrsti le Kranjci in sicer od 7. do 12. starostnega leta. Ako bi domačinov ne bilo toliko, se bodo sprejemali otroci tudi iz drugih slovenskih pokrajin.

Učni jezik je le slovenski, metoda pa govorna (artikulacijska), vsled česar se bodo sprejemali le duševno in telesno zdravi otroci.

Z gluhonemnico je kranjska dežela došla druge avstrijske provincije za velik korak. Vse ostale kronovine skoro imajo že take zavode, da jim ni treba domačinov pošiljati v tujino. Najstarejši taki zavodi v Avstriji so na Spodnjem Avstrijskem, kjer jih je poleg Češke in Moravske tudi največ. Kar se tiče gluhonemega pouka, je prva in najpopolnejša Nemčija, kjer je moderna govorna metoda tudi doma. Z največjo materinsko ljubeznijo skrbi

za take reveže v Nemčiji država sama, v posameznih okrajih n. pr. v Saksonski veliko bolj, nego se skrbi v drugih izvennemških državah za normalno razvito in zdravo mladino.

V vzgojevalni dobi je na Kranjskem vseh gluhonemih otrok sedaj okoli 80. Letošnje šolsko leto se je otvoril I. razred v dveh oddelkih. Vzgojevalna in učna doba bode trajala 8 let. Gojenec, ki dovrši osemletni tečaj, je zmožen z glasom govoriti in druge na usta razumeti.

Po dovršeni izobrazbi se posveti največ gluhonemih raznim rokodelstvom, za kar se bodo že v zavodu pripravljali.

Po statističnem izkazu oglušiti največ otrok vsled raznih nalezljivih bolezni (škarlatinka, vratnica, osepnice, vnetje možganske mreže itd.), le malo se rodi gluhonemih.

Želeti je le, da bi novoustanovljeni zavod vsestransko uspeval, domače reveže reševal duševne pogube ter izpolnjeval plemenito humanitarno nalogo svojo.

To je torej prvi slovenski učitelj, ki kandiduje za državnozbornskega poslanca, in učiteljstvo na Kranjskem bo moralo napeti vse sile, da pripomore svojemu vzornemu in premarljivemu naprednemu tovarišu do častne zmage.

Prišli smo torej slovenski napredni, od klerikalcev tolikrat obrekovani in v dno pekla obsojeni liberalni učitelji končno vendar tako daleč, da je naša vplivna in zdrava politiška stranka izbrala moža iz naše srede, ki naj poleg drugih zrelih in sposobnih slovenskih poslancev zastopa slovenski narod ter se poteza za njega interese in tlačene pravice v dunajskem parlamentu.

Narodno-napredna stranka ni storila s tem, da je proglasila kandidatom učitelja Jelenca, samo svoje dolžnosti, da je v dejanju pokazala zahvalo za odlično podporo, ki jo ima malone v vsem slovenskem učiteljstvu nego je s tem tudi pokazala, da ve ceniti politiško zrelost naprednega učiteljstva in da zaupa članu našega stanu velevažno in odgovorno častno službo, zastopnika slovenskega naroda v zbornici državnih poslancev.

Vse to naše napredno učiteljstvo dobro ve. V teku letošnjega leta smo v svojem listu obilokrat govorili tako jasno in odločno, stoječi na svojem trdnem stališču in govoreči iz svojega neomajnega prepričanja, da sedaj vsakdo ve, kaj smo in kakšni smo, kaj delamo za druge in kaj zahtevamo od drugih, zakaj se bojujemo in proti komu se bojujemo, da danes z mirno vestjo in v sladki zavesti svoje storjene in nemale dolžnosti zapišemo besede: *Clara pacta — boni amici!*

In vsi ti prijatelji našega tovariša-kandidata, v katerega je letelo toliko zastrupljenih pušic klerikalne nestrpnosti in razdivjanosti, da bi bila danes lahko vsa njegova čislana familija brez strehe in kruha, a on sam brez najmanjše cape na izlakotelem telesu — vsi njegovi prijatelji bodo šli sedaj zanj v boj, da mu pripomorejo do zmage, da pripomorejo do zmage oni ideji, katere neustrašeni zastopnik je bil vedno, katera ideja nam je pridobila simpatije slovenske inteligence in razumnega ter svobodomiselnega slovenskega ljudstva, katera ideja je v zadnjem času tako silno dvignila ugled, moč in vpliv slovenskega učiteljstva — *ideja svobode in napredka*.

Slovenski učitelj, ki se ni vdal nazadnjaškemu klerikalizmu, ki pozna samo sebe in svojo nenasitnost, je predobro poučen o nadlogah in potrebah slovenskega ljudstva! Vzrastel je iz njega in njemu je žrtvoval sile svojega duha in telesa. Sam prebridko izkušan v pomanjkanju in večnem boju za obstanek, za svoje pravice, za novo šolo, ki jo je samo še od cesarja sankcionirani državni šolski zakon očeval klerikalnih krempljev, predobro ve, kako neznosno tlači naše ubogo slovensko ljudstvo môra sebičnega klerikalizma, kako zdihuje to naše ljudstvo pod raznimi bremenami, on predobro čuti, da je treba našemu narodu pomagati do boljših in pravičnejših razmer. Slovenski učitelj ne motri narodnega življenja s prenasičenim želodcem in toplega objema razkošnega domovanja, obdan od polnih omar in skrinj in v sladki zavesti, da mu je polna klet in žitnica — njegovo oko gleda v bedo, ki kot kuga prodira v slovensko ljudstvo, z žalostnega materijelnega stališča, kjer mu je že obilokrat zadivjal obup v srcu, a le sveto, idealno prepričanje o veličastni nalogi svojega stanu ga je zopet dovedlo v učilnico, kjer je sedaj in kjer bo v bodoče neprestano skrbel, da se dvigne duševni kapital našega

ljudstva, da obsijejo in se vsrkajo v nežna srca dobre slovenske mladine neugorni žarki plemenite vzgoje in koristnega znanja. Slovenski učitelj hoče imeti svoje ljudstvo olikano in izobraženo, on hoče, da naj bi začelo misliti in delati po svoje, t. j. na trdni podlagi svojega znanja in prepričanja, da se naj bi končno emancipiralo mišljevanja drugega mišljenja in da bi nehalo biti slepo in gluho orodje v izkoriščevalčevi roki!

Slovenski učitelj — delavec — a slabo plačani delavec! — na polju narodne prosvete — takisto pozna potrebe in zahteve slovenskega delavstva. On predobro ve, da ima samo na papirju veljavo pregovor: Vsakemu delu sodi svoje plačilo! Zatorej se učitelj z vso vnemo poprijema poučevanja in vzgoje takih otrok, katerih zli usodi zapadli starši si morajo od ranega jutra do pozne noči služiti trdi kruh po tvornicah s krvavimi žulji svojih rok. Tak otrok bi brez učiteljeve ljubezni in njegove materinske skrbi podivjal kot žival v gozdu. Učitelj reši njegovo dušo, ji da človeško lice in napravi tako ubogo stvar za sposobnega člana človeške družbe.

Vse delovanje slovenskega učiteljstva je prešinjeno z naprednim, svobodomiselnim duhom. Znano mu je, da kriče naše socijalne razmere po temeljnih reformah, in zato bo za svojega tovariša, ki hoče zastopati interese zgoraj imenovanih mas, pri prihodnjih volitvah storilo vse, kolikor mu je mogoče, da mu pribori mandat. To pa mora storiti zlasti sedaj, ko je njegov klerikalni protikandidat — protisocijalen reakcionarec, ki torej ne samo, da ne bi zastopal interesov svojih volilcev, ki ne bi tudi mezinca ganil, kadar bo treba razvijati moči za šolstvo in učiteljstvo!

V boj, v boj, v boj!

A naposled mora slovensko učiteljstvo misliti tudi nase. Ali more kdo drugi poznati želje in potrebe, skrbi in težave učiteljstva bolj nego samo učitelj? Jasno je kot beli dan, da bo morala država prispevati posameznim avstrijskim kronovinam k stroškom, ki jim jih naklada šolstvo. Dopovedati bo treba enkrat za vselej vladi, da ne leži blaginja avstrijskih narodov le v puškah in topovih, nego v šolah in učiteljstvu. Ona država ima bodočnost, katere narodi so zadovoljni in srečni, katerih duševni nivo ni tako nizek, da ga preskoči otrok, pet let star! Narodova sreča se ne razvija v senci bajonetov in v dimu topov, nego v luči vede in omike! To si je treba zapomniti!

Tudi v drugih kronovinah — zlasti na Češkem — kandidujejo učitelji. In koliko bodo lahko storili ti učitelji-poslanci za splošno blaginjo narodov, za avstrijsko učiteljstvo in šolstvo! Gotovo stokrat več, nego bi storilo nepregledno število Šusteršičev, ki jim je narodnost in splošni narodov napredek deveta briga, ki imajo v mislih vedno in povsod samo nenasitno in samoljubno klerikalstvo!

Taki možje, ki nimajo druge zasluge za naš stan, nego da prihajajo v slovesnem trenutku, ko se ustanavlja nazadnjaška pobožna in svetohlinska družba Slomškarjev in Slomškaric, kazat svoje klerikalno licemerstvo in politiško dobičkolovstvo ter blagoslavljat s par pocukranimi frazami tako čudno klerikalno družbico, ne smejo biti slovenski državni poslanci!

Gospod Luka Jelenc je značajan, pošten, vrl in liberalen slovenski učitelj. Vsi tovariši ga visoko cenimo, ker vemo, da imamo v njem moža, ki je dobro poučen o naših razmerah, ki pozna potrebe in želje slovenskega naroda. In če bi ne delali za njegovo izvolitev zgolj zato,

ker je naš mož, naše gore list, že iz osebnih simpatij moramo zastaviti za njegovo izvolitev vse svoje moči! Nikar ne pripustimo, da bi kričali naši klerikalci na dan izvolitve: Mi smo zmagali, volja naroda je zmagala — ne! — skrbeti moramo, da bo zazvenela drugačna pesem po slovenski domovini v blagor slovenskega naroda, v našo čast in v naš ponos!

Kadar pa pride zopet temu odločilnemu boju enak boj, bo naša skrb in sveta dolžnost, da bodo tudi iz ostalih kronovin, katerih učiteljstvo združuje „Zaveza avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev“, prišli v dunajski parlament tovariši-poslanci, ki bodo odločevali o usodi avstrijskih jugoslovanskih narodov!

Pred volitvami v državni zbor.

(Dopis z Goriškega).

II.

Pred durmi so državnozbornske volitve. Vse stranke širne Avstrije se gibljejo, imajo shode, na katerih pojasnjujejo svoja načela ter pobijajo delovanje in načela nasprotnikov. Na takih shodih se pretresuje smer avstrijske politike ter zasledujejo sredstva, po katerih bi si priborila stranka svojo moč ter zmagala s svojimi kandidati. Tu mi pride na misel teženje in hrepenenje po nadvladanju duhovskega stanu oz. klerikalizma čez vse druge stanove. Proti nadvladanju katerega koli stanu se moramo upreti rama ob rami vsi ostali stanovi, v prvi vrsti pa vse učiteljstvo proti nadvladanju klerikalizma, sicer je vsak učitelj v nasprotnem slučaju grobokop lastnemu stanu, državnemu šolskemu zakonu in uspešno razvijajočemu se šolstvu; zakaj pri zmagi klerikalstva bi se morali izpremeniti obstoječi šolski zakoni koj v njihovem smislu in kaj to pomeni za učiteljstvo, vprašajmo še živeče starejše tovariše, ozrmo se v one dežele, oziroma države, kjer klerikalstvo nadvladuje in ukazuje; poglejmo na Dunaj dr. Luegerja! Kako so klerikalci zahrbtno ovajali in tožili na šolske oblasti učitelja na Brjah pri Rihembergu, kako drugega učitelja v Brdih vrgli od shoda in ga pretepli! Kaj se godi z učitelji na Kranjskem, ki ne trobijo v rog klerikalcev!

Zadnja leta so nekovi tovariši na Goriškem v tem pogledu grozno grešili. V splošni zmešnjavi ob razkolu goriških Slovencev in v velikem gmotnem pomanjkanju so nekovi najdelavnejši učitelji na Vipavskem jeli delati v smislu klerikalstva. To je bila velika zmeta, katera se mora popraviti. Ako mi je katera oseba v narodno napredni stranki neljuba, ne bodem zaradi tega popustil te stranke in pobegnil k nasprotni; zaradi te ali one neljube osebe ni zatajiti svojih načel, svoje preteklosti. Pa kakor sem rekel, to je bila v splošnji zmešnjavi le zmeta, koja se mora popraviti. In baje se je deloma že popravila, kar nam priča enoglasna izvolitev dveh naprednih učiteljev v okraj. šol. svet, proti katerima sta „Gorica“ in „Prim. list“ toliko strupeno pisala in ju denuncirala. Takim našim nasprotnikom je treba pokazati na pravem mestu in ob svojem času, kakor zaslužijo ter jih odločno zavrniti.

Delati nam je tudi sedaj ob času volitev, delati neumorno, neustrašno; saj smo državljani, kakor vsak drugi. Okrožnic šol. oblastij ni smatrati kot prepoved, vdeleževati se volitev in posluževati se državljskih svojih pravic. Teh pravic nam ne more in ne sme po

zakonu nikdo prepovedati. Zatorej na delo, vse učiteljstvo na krov!

Učiteljstvo sme, kakor vsakdo drugi, sklicevati shode, na katerih se pogovorimo, kako je poseći v volilni boj, s kojo stranko potegniti in pod kojimi pogoji. Volilno delovanje učiteljstva naj bode sicer odločno a dostojno in taktno, — pogoji primerni, dosegljivi in izpeljivi.

S katero stranko naj učiteljstvo na Goriškem sodeluje in ji pripomore do zmage, ni težko uganiti, ako pomislimo:

1. Dr. Gregorčič, „Gorica“ in „Prim. list“ ovajata učiteljstvo šol. oblastnijam (Možina, Murnik, vsi zaupni učitelji pri narodno-napredni stranki).

2. Dr. Gregorčič, „Gorica“ in „Prim. list“ je na Goriškem dedščina dr. Mahnič, ki je trdil, da je več vreden en filozov po njihovem kroju nego 1000 učiteljev.

3. Dr. Gregorčič, „Gorica“ in „Prim. list“ & comp. tirajo učiteljstvo na shodih na cesto in jih pretepajo (Mlekuz v Brdih).

4. Dr. Gregorčič je sodeloval in on je bil odgovoren na zloglasnih pismih „Sloge“ na razna uredništva, s kojimi se je hotelo učiteljstvu na Goriškem zamašiti usta.

5. Učiteljstvo naj pomisli tudi, kaj ta klerikalna banda z drugimi dela, ki ne trobijo v njih rog. Na občnih zborih „Sloge“ niso pustili nobenemu do besede. Sramota!

6. Dr. Gregorčič in omenjena posvečena gospôda ovaja rodoljube sodnji in drž. pravdnstvu. Dr. Tuma in Gabersček sta v nebo kričeča slučaja!

7. Dr. Gregorčič & comp. dela popolnoma v sporazumljenju z Italijani in visoko vlado proti delavnejšim rodoljubom na Goriškem.

8. Zato tudi uničuje zavode in naprave, ki bi Slovence na Goriškem dovedli do boljše prihodnosti. Kaj vse počenjajo proti „Trgovsko-obrtni zadrugi“, proti „Ljudski posojilnici“ itd. in vendar kriče, da so oni vzdrževalci in učitelji Slovenstva na Goriškem.

9. Dr. Gregorčič & comp. so izgnali dr. Tumo iz deželnega odbora in iz zloglasne „Sloge“, kakor kakega cigana. Zasluženemu možu zadoščenje, tiranom zaslužen kazni! Ali je vprašal dr. Gregorčič dr. Tumove volilce za svet, ali niso tudi vsi Tumovi volilci s takim tiranskim postopanjem užaljeni?! Gotovo! In med temi volilci bilo je tudi Goriško učiteljstvo.

Učiteljstvo na Goriškem! Ali hočeš še dokazov, na katero stran moraš kreniti?! Menimo, da jih je dovolj. Zatorej na delo, vsi na krov! Z delom in trudom pripomoremo do zmage stranki, ki je nam bližja, ki simpatizuje z nami, ki čuti z nami, ki je naša. Ta stranka (narodno-napredna) stoji na stališču novega šolskega zakona, hoče učiteljstvu gmotno pomagati in deliti z učiteljstvom zastopstvo v deželnem in državnem zboru.

Kaj pa imamo pričakovati od klerikalcev, vidimo med drugimi v najnovejšem času na Kranjskem, kaj vse dela „Slovenec“ in „Slov. list“ proti kandidaturi g. Jelenca! — Ni dihati nam ne puste! Dovolj za zavednega učitelja!

Dopisi.

Kranjsko.

Z Notranjskega. Dopis z Goriškega v predzadnji številki „Učit. Tovariša“ pod imenom „Razno“ nam je potisnil pero v roke, da si ga nekoliko natančneje ogledamo. Dopis, odkritosrečno priznava, nas je prav razveselil,